

CAN PERRAMON DE BRUGUERA: CANVIS EN UN PATRIMONI I LLINATGE DE MUNTANYA¹

Tünde Mikes i Jawi
Universitat de Girona

La família com a cèl·lula base de la societat i com a institució de la seva organització havia despertat l'interès dels etnòlegs, dels antropòlegs dels sociòlegs o bé dels juristes molt abans que el dels historiadors. Quina era la causa d'aquest fenomen? La ciència històrica, filla del segle XIX, llevat d'alguns estudis sobre llinatges reials o nobiliaris, obra d'historiadors anglosaxons i francesos, s'havia centrat més en la història dels estats o de les nacions i havia renunciat a la recerca de les famílies.

Els primers canvis es van produir a partir de l'any 1955, quan, al Congrés de les Ciències Històriques celebrat a Roma, un c lebre historiador francès, Ernest Labrousse, va invitar la comunitat dels historiadors a fer una enquesta sistem tica dels arxius notariais i parroquials, que des d'aquells moments representaran les fonts més importants en aquest tipus d'investigació.

Els primers fruits de la recerca en qüestió es van publicar a la revista dels *Annales*.² El número especial de 1972 d'aquesta revista publica un resum: entre els articles teòrics hi figuraven els d'Emmanuel Le Roy Ladurie i de Pierre Bourdieu, els quals, fixant-se en les pràctiques successòries, en les estructures familiars, l'economia dom stica o les estratègies matrimonials, arribaven a considerar la transmissió del patrimoni com a "fenomen social total".³

Però no era la primera vegada que aquestes idees havien sorgit. Als anys 1850 un enginyer de mines francès, Frédéric Le Play, "el pare de la sociologia", participa en el debat sobre tipologia de la família..., i passa dos anys en els Pirineus centrals i occidentals, on coneixer  la família M louga —que li servir  com a prototip del que ell anomenar  "família troncal".⁴ Un tipus de família que qualsevol de nosaltres podria reconèixer com a seva: el seu sistema d'hereu únic no només transmet el seu patrimoni material, sinó també el social: el lloc que la casa ocupa en la comunitat. L'hereu serà qui governarà la casa, que no només significar  una llar, sinó també el llinatge i el patrimoni amb el seu nom ancestral.

En aquest sistema que representava per a Frédéric Le Play l'harmonia social, tota la genealogia es fa en termes de cases, i en les assemblees de les comunitats —dels pobles— només

hi seran presents els caps de les cases. Tot allò que fa uns anys Georges Augustins,⁵ etnòleg francès, ha anomenat “système à maison”, subratllant la diferència amb el “système à parentèle” present en la part nord-oest d'Europa i, doncs, de França, on les famílies nuclears, per a molts, són sinònim del desordre social i de l'individualisme.

Aquesta divisió bipolar –després tripolar– ha contribuït a l'aparició, a França, d'una línia d'investigació tipològica des de punts de vista jurídicogeogràfics. Encara en el segle XIX Henri Klimrath⁶ i Alexandre de Brandt⁷ comencen, i després, el 1966, Jean Yver⁸ amplia, aquesta línia, dibuixant una geografia dels sistemes consuetudinaris i jurídics de França i dels territoris veïns.

Seguint la seva petja, a partir dels anys 1970-1980, etnòlegs, historiadors i antropòlegs reunits en un grup de recerca de l'École des Hautes Études en Sciences Sociales, sota la direcció de Joseph Goy, porten a terme estudis comparatius en aquesta direcció, en principi centrant-se a França, i després amb una projecció comparatista, primer vers el Canadà, i posteriorment ampliant també la recerca a nivell d'Europa i d'Amèrica Llatina.⁹ Els congressos de Milà (1994), de Sevilla (1998) i de Lugano (2002)¹⁰ en són exemples.

Les problemàtiques giren entorn de la successió i transmissió del patrimoni i del seu paper en l'estructuració de la família, del parentiu i de la comunitat: del lloc que ocupen en els dispositius de la reproducció econòmica i social de les explotacions i comunitats pageses. Rolande Bonnain, Antoinette Fauve-Chamoux, Gérard Béaur i sobretot Bernard Derouet són els representants més destacats d'aquesta línia.¹¹

A Catalunya el desenvolupament d'aquesta qüestió és molt semblant: els primers que es van interessar per la família catalana van ser els juristes del segle XIX, seguint la tradició dels grans juristes dels segles XVI-XVII¹² com Peguera o Fontanella i els genealogistes de la primera part del segle XX.

També és interessant i molt representatiu el fenomen del *pairalisme*, estudiat per Rosa Congost, Joaquim Maria Puigvert¹³ i altres: amb la consolidació del catalanisme ideològic a principis del segle XX neix una escola ideològica d'autojustificació que, elogiant la família catalana la fa sinònim de la mateixa identitat catalana. Camps i Arboix i d'altres treballen amb esforç propagandístic en el mateix moment que s'inicia la decadència del món rural de les masies.

Una bona presentació de la recerca històrica posterior de la família van ser els articles apareguts a la revista *Avenç*.¹⁴

Els antropòlegs com Andrés Barrera, Ferran Estrada i Xavier Roger treballen a partir dels 1980 sobre aquesta qüestió, mentre que els grups de recerca d'Andorra i la Vall d'Aran van publicar diversos estudis a partir dels anys 1990,¹⁵ igual com Joan Peytaví, André Balent i Marc Conesa ho fan a la Catalunya Nord.¹⁶

Però la bibliografia que més ens interessa és aquella que estudia els punts de vista econòmics, com Rosa Congost i el grup de recerca de la Universitat de Girona.¹⁷ Els treballs de Lluís To sobre els orígens de la institució de l'hereu,¹⁸ els d'Ignasi Terrades sobre les masies,¹⁹ o de Llorenç Ferrer sobre els cabalers,²⁰ són alguns dels nombrosos estudis que han analitzat la qüestió.

Després d'haver perfilat algunes de les qüestions que planteja la bibliografia sobre aquest tema, decisives per a la nostra recerca, precisarem els objectius de la investigació que s'ha d'endegar.

Aquesta avançarà en diverses direccions complementàries, però totes elles en un àmbit geogràfic determinat, que quedarà delimitat a la Vall de Ribes, la qual considerem com a unitat natural, coherent des de punts de vista geogràfics, polítics, econòmics, jurisdiccional i socials durant llargs períodes. El nostre treball interrogarà la vida de les famílies en la seva totalitat –el “sistema familiar”– des de punts de vista demogràfics, econòmics, polítics, sempre centrant-se en el fet característic de tractar-se d'una societat de muntanya.²¹

En una segona fase s'intentarà, en un marc comparatiu, confrontar els resultats obtinguts a la vall amb els d'altres indrets del seu entorn immediat o pròxim.

Les qüestions se centraran en primer lloc en la identificació de les característiques dels sistemes familiars de la vall. Mostra aquesta vall algunes particularitats en el conjunt de Catalunya, aparentment homogènia? Quina importància hem de donar a les formes d'establir-se dels nous matrimonis? Sempre és a casa del pare del marit o de la dona? Hi ha cases o masies, sobretot les petites, l'existència de les quals no es pot explicar en un context únicament patrivirilocal. El nostre treball –si les fonts ens ho permeten– intentarà seguir les evolucions històriques del sistema familiar de la vall, centrant-se més en els comportaments reals de la gent i menys en les regles jurídiques –nosaltres entenem d'aquesta manera la noció de les “pràctiques familiars”.

De fet, primer de tot, s'ha d'efectuar una identificació de les famílies/cases, en el context demogràfic de la contrada, parcialment presentat en un article de Josep Iglésies.²² Qui vivia a la vall? I en les seves comunitats? Quina diferenciació podem apreciar entre els veïns, els habitants i els forasters?²³ Quina proporció –i quines categories– de pagesos, de negociants, d'artesans i, si és el cas, d'hisendats donava el conjunt d'aquesta societat?²⁴

Aquesta societat ha estat realment influïda pel fet de ser una societat de muntanya? Les muntanyes han jugat el paper d'agent conservador? Han estat realment un factor d'aïllament cultural, econòmic o demogràfic? O més aviat han significat una porta cap a l'exterior?²⁵

També és interessant d'estudiar el paper de les famílies/cases davant dels poders de la societat local i de les instàncies superiors com l'Estat, la “comunitat de la vall”, o les dels quarts o del comú del mateix poble.

En quina mesura aquestes petites comunitats han contribuït a conquerir certa autonomia en el pla jurídic? I sobretot, la part del dret privat que ens interessa en aquest aspecte, què hi tenien a veure, les nostres famílies? Aquest poder local ha influït –ajudat o impedit– en el sistema de successió i transmissió familiar –o viceversa?...

Les economies de muntanya presenten algunes particularitats que tenen o poden tenir conseqüències per a l'organització familiar. Són economies mixtes –agropastorals– on la cria dels animals coexisteix amb l'agricultura i una certa explotació forestal. Però a la capital de la vall, Ribes, hi ha una presència important del sector secundari –i gairebé es pot dir terciari també, que fa pensar que poden haver-hi particularitats, sobretot a partir de l'època preindustrial en la vall i en els seus voltants: pensem en l'existència de les mines, de la metal·lúrgia i de la posterior indústria paperera i tèxtil o bé dels establiments balnearis.

Els talls cronològics de la investigació estaran determinats per les fonts documentals, sempre entre els límits de l'època moderna. La recerca es basarà –en la mesura que ens és possible– en les fonts parroquials i governamentals, però sobretot notariais. Aquestes últimes, les considerem prou riques per a realitzar una investigació quasi serial, primer de documents de caire més jurídic, com poden ser els capítols matrimonials, testaments i inventaris, i després el seu acarament o correlació amb documents que ens deixaran veure allò que el sistema tindrà com a influència “exterior”: actes de compra-venda, d'arrendament, primers testimonis d'un mercat de la terra, o fins i tot d'un incipient crèdit pagès.

Així, començarem amb dades pròximes al 1600 i acabarem al voltant de 1760. L'ampliació d'aquests talls ens és més fàcil retrocedint fins als anys 1570 que avançant vers els temps contemporanis: aquest últim període és més problemàtic de conèixer per la notable o total manca de documents.²⁶

Després d'haver construït les cases, ens fixarem en aquelles que ofereixen respostes amb certa particularitat i detall a les nostres preguntes. Creiem que les tres que ara esmentarem encarnen (entre d'altres) vies i resultats representatius i diversos en el procés històric de fer perdurar i engrandir la casa i el llinatge.

Aquestes tres famílies són: els Capdevila, els Montagut i els Perramon.

La *família Capdevila*, segons les primeres notícies que en tenim, en el segle XIII és una de les cases presents a la part septentrional de la vall, a Pardines.²⁷ Més tard, és propietària d'un mas situat en el segle XIV a l'entrada de la vall²⁸ i esdevindrà una de les cases més importants de la vila de Ribes.²⁹ La casa s'engrandeix, tant la propietat com el seu pes en la vida de la comunitat. És l'única casa de la vall³⁰ que obtindrà el títol de “ciutadà honrat de Barcelona”, l'any 1686.³¹ Al final del mateix segle –potser abans–³² comencen a cercar altres fonts de riquesa a part de l'agricultura i la ramaderia construint un hostel al costat del camí reial, a l'entrada de la vall. Als segles XVII i XVIII diversos membres de la família ocupen càrrecs públics i notariais a la vall i als seus voltants. El llinatge troncal es pot

seguir fins a 1826, l'any de la mort de l'últim hereu de la família. La persona que heretarà el patrimoni serà el seu nebot, a més a més l'hereu de la *casa Montagut*.³³

Aquesta última, 'burgesos de la Cerdanya' amb un llinatge de més de 15 generacions fins avui,³⁴ procedeix d'un mas –les Pereres, probablement d'origen datat en el segle XV– de la Cerdanya, prop de Puigcerdà. Els fills de l'aliança Capdevila-Montagut residiran a la vila de Ribes a partir de 1826, en el casal construït pels Capdevila al carrer Cerdanya, i des de la venda d'aquesta casa, al Balneari Montagut.

La tercera família són els *Perramon*, i com era de suposar, estan en certa manera relacionats amb les altres dues ja mencionades.

El nom Perramon és ben conegut a la vall, no només pels actuals membres d'aquesta família, sinó també pel mas que tenien en la part sud-oriental de la vall. Can Perramon es coneix encara avui en dia amb aquest nom, malgrat que els seus propietaris ja fa gairebé 300 anys que no se'n diuen.

Considerem que la història de les famílies no es pot abordar –i sobretot a Catalunya– sense aprofundir en la història del seu lloc de residència –mas o *casa*– i de l'entorn socioeconòmic d'aquesta. És un conjunt material i social, on *el factor físic* (en aquest cas terres, boscos, muntanyes, fins i tot el seu clima) influeix en *el factor material* –arquitectura– i *social* –grup familiar o domèstic– formant conjuntament les tres parts una unitat de producció. Dit d'una altra manera: es pot entendre la casa com a arquitectura, com a grup de persones coresidents i com a patrimoni transmès, tant material (béns mobles i immobles), com social (la posició ocupada en la comunitat i part dels béns comunals dels quals es beneficia la casa), com cultural, representat aquest últim en les tradicions, festes o llegendes que el lloc pot tenir.

Can Perramon es troba en la part meridional de la vall, depèn del poble de Bruguera i així, administrativament, pertany a Ribes de Freser. És un ambient de muntanya mitjana, a una altitud de 975 m, amb la particularitat de tenir un clima i vegetació amb algunes característiques mediterrànies.³⁵

Arquitectònicament és un conjunt d'edificis fortificat, amb troneres per a cas de guerra o de bandositats, solitari, envoltat pels seus terrenys de cultiu, boscos i prats.

Les cases i edificis principals, en el recinte fortificat, mostren diferents fases o èpoques de construcció, algunes porten dates esculpides en les llindes de portes i finestres. Entre elles formen una U, al voltant de l'era, construïda de pedres grans als anys 1750.³⁶ Posteriorment la U inicial s'ha completat i avui dia és un conjunt el·líptic completament tancat. La seva particularitat són les galeries a la paret meridional, poc usuals a la Catalunya humida, ja que són més típiques en les terres meridionals o orientals del país.³⁷ Té una extensió d'unes cent hectàrees, una capella a l'exterior del recinte dedicada a sant Esteve, dos molins, un forn i antigament una teuleria completen els equipaments de la

casa. En el terreny hi ha una masia més petita, l'Atalaia, probablement lloc de neolocalitat de la família.³⁸

L'explotació es componia de dues parts majors: "Perramon de baix" i "Perramon de dalt", la primera envoltada per les terres de l'explotació, pertanyent a Bruguera, a mig camí entre aquesta comunitat i el riu Freser; la segona, a l'entrada de la vall, a les Coves.³⁹

Perramon de dalt, segons fonts encara no contrastades,⁴⁰ ja existia en el segle XIII. Segons els documents fins ara utilitzats, i segons els llinatges que han posseït el mas, podem dividir la seva història en tres fases.

La primera, fins 1722, protagonitzada pels Perramon. Ells han pogut mantenir i engrandir la casa durant segles sense que el seu llinatge es trenqués, amb heretament a un hereu masculí primogènit.

Les activitats econòmiques de la família han fet possible engrandir cada vegada més la propietat i la casa, sense que aquestes passessin a mans de col·laterals, fins i tot podien dotar els seus fills i les seves filles amb sumes importants.⁴¹ Alguns membres d'aquesta nissaga considerada per la vall han participat activament en el treball de les institucions governamentals; foren cònsols del consell de la vall.⁴² El 1632, un Perramon va ésser elegit representant del consell per a assistir a les assemblees de les Corts de Catalunya a Barcelona.⁴³ Igualment era important la seva representació en les files de l'església.

Francesc Perramon, que mor el 1727, és l'últim hereu del llinatge. Dels seus tres matrimonis només tindrà descendència que el sobrevisqui per via femenina.

La seva filla Margarida –del segon matrimoni– es casa el 1722 amb Francesc Portabella, de Sora. A partir d'aquests moments serà aquest llinatge el que posseirà el mas. Francesc Portabella és una persona pragmàtica alhora que audaç. Abans de casar-se s'informa dels riscos econòmics de l'enllaç, però els seus advocats el tranquil·litzen: la seva futura esposa és la legítima hereva. Francesc inverteix sumes imponents i anys de treball. Renova i engrandeix la casa, pavimenta l'era, treu rocs de les feixes i construeix aquells murs que les aguantaran fins l'actualitat. El 1752, 30 anys després, un nét del primer matrimoni del seu sogre, seguint el principi de "fill per fill, filla per filla" i al·legant els drets successoris que corresponien a la seva mare premorta, posa plet i guanya. Però els Portabella es queden amb la propietat: el monestir de Ripoll els deixa 8.000 lliures barceloneses per pagar la compensació.⁴⁴ Aquest deute enorme, les guerres de les primeres dècades del segle XIX, els posteriors deutes contrets per a edificar a Perramon de baix el balneari que es coneixia com a "casa blava" causen la crisi final de les relacions dels Portabella amb can Perramon.⁴⁵

El 1894 venen el seu patrimoni a la família Montagut. És la tercera època del mas: a partir d'ara produirà a través de contractes de masoveria fins als anys 1970. El seu destí és com el de moltes masies: després de l'època dels contractes de masoveria, estableix con-

tractes de simple habitatge o de segona residència i començarà a formar part de la trista bossa de 105 masies deshabitades⁴⁶ que hi ha en aquests moments a la vall.

Notes

- 1 El present article és el primer que estudia els sistemes familiars de la Vall de Ribes, i forma part del nostre projecte de recerca "Família i patrimoni en un país de muntanya: la Vall de Ribes en els segles XVII-XVIII", iniciat l'any 2001, i reflecteix l'estat de la nostra recerca en l'any 2002.
Les investigacions de l'autora han avançat molt en el temps transcorregut des del Col·loqui, de manera que les qüestions plantejades també han anat canviant. El present treball reproduceix tanmateix el text pronunciat al III Col·loqui d'Estudis Transpirinencs, encara que amb les notes corresponents, sense variar, emperò, la seva estructura ni el seu contingut.
- 2 "Famille et société", numéro spécial des *Annales. Économies Sociétés Civilisations*. 1972, juillet-octobre.
- 3 Cf. Leroy Ladurie, Emmanuel: "Structures familiales et coutumes d'héritage en France au XVI^e siècle: Système de la coutume", dins *Annales ESC*. 1972, núms. 4-5, pp. 825-846; i Bourdieu, Pierre: "Les stratégies matrimoniales dans le système de reproduction". Ibid, pp. 1105-1127.
- 4 Cf. Le Play, Frédéric: *Les Méloûges. Une famille pyrénéenne au XIX^e siècle*. Postface d'Alain Chenu. Éd. Nathan, 1994; i del mateix autor: *L'Organisation de la famille selon le vrai modèle signalé par l'histoire de toutes les races et de tous les temps*. París, 1871.
- 5 Augustins, Georges: "Maison et société dans les Baronniees au XIX^e siècle", dins Chiva, Isac & Goy, Joseph (s.l.d.): *Les Baronniees des Pyrénées I*. EHESS-CNRS. París, 1981, pp.21-122.; ibid.: "Un point de vue comparatif sur les Pyrénées", dins Chiva, Isac & Goy, Joseph (s.l.d.): *Les Baronniees des Pyrénées II*. EHESS – CNRS, París, 1986, pp.201-214.; ibid: *Comment se perpétuer? Devenir des lignées et destins des patrimoines dans les paysanneries européennes*. Nanterre, 1989.
- 6 Klimrath, Henri: *Travaux sur l'histoire de droit français*, 2 vol. París, 1843; i ibid: *Études sur les coutumes*. Cotillon, París, 1867.
- 7 De Brandt, Alexandre: *Droit et coutumes des populations rurales de la France en matière successorale*. París, 1901.
- 8 Yver, Jean: *Égalité entre héritiers et exclusion des enfants dotés: Essai de géographie coutumière*. París, 1966.
- 9 Cf. Barthelemy, Tiphaine: "Les modes de transmission du patrimoine. Synthèse des travaux effectués depuis 15 ans par les ethnologues de la France", dins *Études rurales*, núms. 110-111-112, 1988, pp.195-212; i Goy, Joseph: "À propos du «système de la coutume»: problématique en évolution", dins *L'Histoire grande ouverte. Hommage à Emmanuel Le Roy Ladurie*. Éd. Fayard, París, 1997, pp.355-364.
- 10 Bouchard, Gérard; Goy, Joseph; Head-König, Anne-Lise (s.l.d.): *Nécessités économiques et pratiques juridiques: problèmes de la transmission des exploitations agricoles XVIII^e -XX^e siècles*. École Française de Rome, 1998.
- 11 La nostra introducció bibliogràfica, naturalment, és breu i molt selectiva, en som ben conscients. Només conté els autors principals de cada orientació temàtica.
- 12 Una interessant aproximació a aquest tema és l'article de Maria Adela Fargas Peñarrocha: "Legislación familiar-patrimonial y ordenación del poder institucional en la Catalunya del siglo XVI", dins *Cuadernos de historia moderna*, núm. 26. Departamento de Historia Moderna. Facultad de Geografía e Historia de la Universidad Complutense, 2001, pp.89-114.
- 13 Cf. Congost, Rosa: "Pairalisme, història del dret i història de les relacions socials al camp català: algunes reflexions", dins *Estudis d'Història Agrària*, núm. 12, 1998, pp.43-75 i Puigvert, Joaquim M.: "L'elaboració del discurs pairalista a la Catalunya contemporània: la contribució dels arquitectes i els estudiosos de la masia 1908-1936", ibid., pp. 77-108.
- 14 Cf. "La família a la Catalunya de l'antic règim"; dossier *Avenç*, núm. 66, 1983, pp. 48-72.
- 15 Barrera, Andrés: *Casa, herencia y familia en la Cataluña rural*. Madrid, 1990.; Beltran, Oriol: "Casa i organització comunal a l'Aran", dins *La família als Pirineus: Aspectes jurídics, socials i culturals de la vida familiar...*; a cura de Dolores Comas d'Argemir i Jean François Soulet. Andorra, 1993, pp.76-91; i Roigé, X.: "En çò des aranesi" evolució de les formes de residència i de la família troncal a la Val d'Aran; ibidem, pp. 158-181.

- 16 Cf. Peytavi Deixona, Joan: "La família nord-catalana. Matrimonis i patrimonis (segles XV-XVIII)". Ed. El Trabucaire, Perpinyà, 1996; Conesa, Marc: "Mariages et frontières. Les systèmes matrimoniaux en Cerdagne française et espagnole (1640-1750)". Mémoire de maîtrise d'Histoire Moderne s.l.d. de Gilbert Larguier, 1998.; Balent, André: *La Cerdagne du XVII^e au XIX^e siècle: la famille Vigo, casa, frontières, pouvoirs*. Ed. Trabucaire, 2003.
- 17 Homes, masos, història. *La Catalunya del nord-est (segles XI-XX)*, a cura de Rosa Congost i Lluís To; ILCC UdG & Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999.
- 18 To Figueras, Lluís: *Família i hereu a la Catalunya nord-oriental (segles X-XII)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997.
- 19 Terrades, Ignasi: *El món històric de les masies*. Barcelona, 1984.
- 20 Ferrer i Alòs, Llorenç: *Fratelli al celibato, sorelle al matrimonio*. La parte dei cadetti nella riproduzione sociale dei gruppi agiati in Catalogna (secoli XVIII-XIX); in: *Quaderni storici*, XXVIII, 83, pp. 527-554.
- 21 Per a la construcció i formació d'aquesta societat de muntanya, cf. Mikes, Tünde: "Les comunitats i els 'bons usos': explotació i gestió dels recursos naturals a la Vall de Ribes a l'època moderna", dins *Montagne(s). Usages et paysages, héritages et devenir. Exploitation, gestion et appropriation des ressources montagnardes du Moyen Âge aux temps modernes*. Colloque international, Résoppyr-CRHISM, Font-Romeu, 2002, en premsa; i Mikes, Tünde: "Comunitats i cases a la Vall de Ribes en els segles XVII-XVIII", comunicació presentada al Vè Congrés d'Història Moderna de Catalunya. 15-19 de desembre de 2003, en premsa.
- 22 Iglésies i Fort, Josep: "Demografia pretèrita i actual del Ripollès", dins *Annals*. CECR, 1992-93, pp. 123-161.
- 23 Per aquesta qüestió cf. l'article de Sanllehy i Sabi, M^a Àngels: "L'afillament a les comunitats araneses (segles XVII-XIX)", dins *Avenç*, 1988, núm. 15, pp. 32-37.
- 24 Temes que parcialment ja estan desenvolupats per a una comunitat rural de la vall per Moliné, Enric: "Queralbs l'any 1767, segons el llibre del repartiment del cadastre", dins *Queralbs*. CEC, Edit. Montblanc-Martín, Barcelona, 1985, pp.62-72.
- 25 Per a les qüestions referents a la Vall de Ribes com a societat de muntanya, cf. Mikes, Tünde: "Comunitats i 'cases' a la Vall de Ribes en els segles XVII-XVIII", Ve Congrés d'Història Moderna de Catalunya, 15-19 de desembre de 2003, en premsa.
- 26 Els talls cronològics mencionats es basen en els fons notariais custodiats a l'Arxiu Històric Comarcal de Puigcerdà; cf. Bosom i Isern, Sebastià; i Galceran i Vigué, Salvador: *Catàleg de Protocols de Puigcerdà; Inventaris d'Arxius Notariais de Catalunya*, 4. Fundació Noguera, Barcelona, 1983, pp.221-243. A més a més es consideraran els contractes fets a Ripoll, a Sant Joan de les Abadesses i a Camprodon. L'Arxiu Diocesà de la Seu d'Urgell guarda també una part important de contractes firmats davant dels notaris eclesiàstics de la vall; cf. *Inventari dels Arxius Parroquials*, 1-2. Preparat en 1974 -esmenat i imprès en 1997; Arxiu Diocesà d'Urgell.
- 27 Cf. Alart, B.-J.: *Documents sur la langue catalane des anciens comtés de Roussillon et de Cerdagne*. París, 1881, pp.39-48; i Rasico, Ph.D.: "El «Capbreu de la Vall de Ribes»: edició crítica filològica i estudi lingüístic", *Boletín de la Academia de las Buenas Letras de Barcelona*, XLII. Barcelona, 1989-1990, pp.341-378.
- 28 Sitjar, Miquel: *Campelles*. Ajuntament de Campelles, 2000, p.268.
- 29 A les primeres dècades del segle XVII tenen propietat a la Massana (part central de la vall); cf.: Visura de la artiga de Jaume de la tela..., 24 de maig de 1626, dins *Llibre de deliberacions de Consell y altres coses de la Vila y Vall de Ribes, començant lo any 1616*; AFM; Fonts Capdevila, 57v.
- 30 Cf: "...Respuesta al Interrogatorio... de Francisco de Zamora..." de francisco de Capdevila i Ventòs, agosto 1789. manuscrit núm. 2436 de la Biblioteca de Palacio Real de Madrid.
- 31 "Presentatio Privilegii civis honorati Barquinone...", dins "...duodecimum manuale..." de Pere Santmiquel; 31r, Arxiu Històric Comarcal de Puigcerdà, notariais. Agraïxo a Miquel Sitjar l'haver-me facilitat aquesta informació.
- 32 Francesc de Capdevila, un membre de la família, era hostaler ja finals del segle XVI; cf. "Capitols i pactes del matrimoni fet entre Arnau Bonsom i Margarida, filla de Francesc Capdevila, hostaler de la Vila de Ribes..."; 25 febrer 1582; "primum manuale" del notari Francesc Camp; AHCP, notariais.
- 33 AFM; [Ll]ibre [de] Notas Casa Montagut, fl.258 n^o1; D. Joaquin Francisco y Anton Montagut y Capdevila.
- 34 AFM; [Ll]ibre [de] Notas Casa Montagut, fls.265v-266; "Línea recta de Casa Montagut".

- 35 Cf. Vigo i Bonada, Josep: "La flora de la Vall de Ribes", dins *Queralbs*. CEC, Edit. Montblanc-Martín, Barcelona, 1985, pp. 101- 111.
- 36 D'aquestes mateixes dates són els murs que sostenen algunes feixes de l'explotació.
- 37 Cf. "Nota de crèdits de Francisco Portabella y Perramon... sobre lo mas Perramon"; AFM; Fonts Perramon, plecs de capítols i testaments.
- 38 El nom del lloc o de la masia pot tenir orígens medievals, car forma part de la línia de defensa de la vall, que ve de les coves fortificades que tanquen la vall al castell de Segura a Ribes.
- 39 Aquesta part de la possessió ha estat adquirida per Petrus Raimundus de Bruguera l'any 1524 d'un veí del Baell.
- 40 Cf. Arnau i Guerola, Maruja: *Els pobles gironins; I: El Ripollès-La Cerdanya*. Diputació de Girona, 1988, p.189.
- 41 AFM; Fonts Perramon, plecs de capítols i de testaments; 1599, 1637, 1652, 1781, 1812 i Nota de crèdits de Francisco Portabella y Perramon.
- 42 Cf. Llibre de deliberacions de consell y altres coses de la vila y vall de Ribes comensant en lo any 1616; AFM , Fonts Capdevila. El personatge que més ens pot interessar és Joan Perramon i Pelliser que ocupa diverses vegades càrrecs als anys 30 del segle XVII.
- 43 Ibid.
- 44 Cf. AFM; Fonts Perramon; plecs de capítols i testaments: Nota de crèdits de Francisco Portabella y Perramon.
- 45 La nostra futura recerca es concentrarà tan sols a les dues primeres èpoques del mas.
- 46 Cf. Gualart, Vicente; Serra, Artur, i Solà, Francesc: "El teletreball i els telecentres com impulsors del reequilibri territorial: la Televall de Ribes", *Quaderns de la societat de la informació*, 5. Març 2000.
- 47 Voldria donar les gràcies a totes aquelles persones que m'han proporcionat informació i que han acollit les meves investigacions: a més a més del personal dels Ajuntaments i Arxius dels municipis –Campelles, Pardines, Queralbs i Ribes– de la mateixa vall, el Sr. Miquel Sitjar, el Sr. Sebastià Bosom de l'Arxiu Històric Comarcal de Puigcerdà, el Sr. Joan Ferrer de l'Arxiu Històric Comarcal de Ripoll, i Mn. Benigne Marqués de l'Arxiu Diocesà d'Urgell.